

Бідолашко

Юрій Федькович

Був собі бідний чоловік та мав ще біднішого сина, бо був той син і слабовитий, і хоровитий, і ніжний, і худий, і сухий, і боязливий, і нікудишній, а люди називали його Бідолашком, бо був справді Бідолах. Але доки старий батько ще жив, то й на нього заробляв, то ще якось було. Але як старий помер, а той господар, що вони у нього кімнатку наймали, нашого Бідолашку на вулицю вигнав, тоді Бідолашко став, як пень, не розуміючи, що далі робити? Але, нарешті, схаменувся та й думає собі: "Піду я у місто, може, там мені щось трапиться. А не трапиться, то, може, хто змилується та мене погодує".

От і попрямував у місто.

А у місті, звичайно, як у місті: одні люди йдуть сюди, другі туди, а його навіть ніхто не питає — чи він їв сьогодні, чи ні? Аж тут відкривається в одній дуже великій кам'яній хаті вікно, а з того вікна стара-престара, погана-препогана бабуса як заверещить на всю вулицю:

*Сюди ідіть,
Готовий обід,
Ковбаса та кишки
Ще й пряжені лишки.
Скоріше ходіть!
Готовий обід.*

"Таж це добре! — думає собі Бідолашко.— Я й справді голодний; може, чим бабуса погодує". От і пішов до тієї хати, а бабуса стала його питати:

— А ти чого, хлопче?

— Та ви ж кликали, матусю, на ковбаси та на кишки, так я й думав...

А бабуса тоді в сміх та в регіт:

— Чи ти не здурів, хлопче? Адже я кликала не тебе, а ні других таких, а кликала усіх сусідських котиків та песиків, щоб моїм скучно не було. Але нічого: знайдеться й для тебе дещо. Сідай!

Дала бабуса Бідолашкові добре пообідати, а тоді й каже до нього:

— Може б, ти, хлопче, до мене в прислужники найнявся? У мене тобі добре буде, бо не будеш мати іншої роботи, як лиш моїх котиків та песиків доглядати та з ними гратись. Згоден?

— Згоден,— каже Бідолашко, а сам такий радий, що йому так швидко служба трапилась, та ще й така легка. От і став він служити".

Служить він місяць, служить два, служить півроку, а бабуса за плату й не згадує. Нарешті став він домагатись, а бабуса в крик:

— Ти що, сякий-такий сину?! Ти не рад, що такого здохляка годую, та ще й плати вимагаєш? Я тобі зараз такої плати надаю, що й не донесеш. Ото ж сиди мені тихо!

Після сварки бабуса почимчикувала у місто, а Бідолашко гадає: "Немає мені чого тут робити: утечу я від цієї злющої бабусі, доки ще не битий".

Зав'язав свої манатки в хустину та й пішов.

Але на дверях доганяє його один песик, якого він дуже любив, та й тягне за собою. Він відразу не зрозумів, чого собачка хоче, але нарешті пішов за ним, бо песик дуже скавучав, та так дуже тяг його за собою, що Бідолашко аж здивувався. А песик завів його до однієї кімнатки, що завжди під замком стояла, а сьогодні розлючена бабуса замкнути забула. Та що з того, коли в тій комірчині не було нічого, лише самі відьомські причандалля: прялки, мотовила, якісь зіпсовані коси, серпи, ножі та ще хто знає що, а путнього не було нічого, принаймні такого, щоб Бідолашкові придалося. Лише одні старі черевики та одна паличка стояли в кутку. Бідолашко собі гадає: "І це мені здається". Узяв черевики на ноги, узяв паличку та й пішов.

Але ті черевики не були такі, як інші черевики, і якісь несамовиті, такі, що як стали з Бідолашком летіти, то йому аж дух забило, і мусив він аж три рази "гов" кричати, доки вони зупинилися і йому віддихнути дали. Тоді упав він, мов неживий, на землю і заснув, а в сні йому показується той песик та й каже до нього: "Ти, Бідолашку, не знаєш ще добре, що з тими черевиками робити, але я тебе навчу: як підеш ними так, як завжди ходиш, то зробиш сім верст на годину; але як обкрутишся три рази на каблукові, то вони тебе миттю занесуть, куди ти сам загадаєш. А з тою паличкою знов окрема річ: як прийдеш з нею на таке місце, де гроші закопані, то вона зразу у землю вштрикнеться: як буде срібло, то двічі, як буде золото, то тричі. А тепер іди собі, Бідолашку, у добрий час: як не будеш дурний, то добре тобі буде!" В цю мить Бідолашко прокинувся.

Але як Бідолашко пробудився, то зразу став думати, що йому робити, аби з свого щастя скористатися. Аж, тут прийшло йому на думку, що якби він пішов до столиці, то міг би зараз найнятися у цісаря[1] за посланця. Там би йому ліпше було, як у сварливої бабусі котів годувати. Обкрутився він тричі на каблукові, і зразу став у цісаря на подвір'ї. А цісар став його зараз питати:

— А чого ти, хлопче, хочеш?

— Та якби у вас найнятися за посланця,— каже Бідолашко, чухаючи голову.

— Хто? Ти?! — каже цісар, сміючись.— Багато ще тобі треба хліба з'їсти, аби у мене за посланця бути!..

— Спробуйте, світлий пане,— каже Бідолашко сміливо,— як не збігаю удвоє скоріше, ніж найліпший ваш посланець, то тоді вже ваша воля зробити зі мною, що хочете, навіть і повісити.

— То добре,— каже цісар.— На ж тобі оцей лист та й біжи з ним до того й до того царя. А як мені за тиждень відповідь принесеш, будеш у мене за мого найпершого посланця.

— Добре! — каже Бідолашко, узяв листа та й пішов.

Але зразу ж за містом обкрутився він три рази на своєму черевикові, погадав собі, де йому треба бути, а черевики занесли його на млі ока[2] просто до того царя, котрому він мав лист віддати.

Цар зразу написав йому відповідь, він знов обкрутився на черевіку і став перед цісарем.

— А що,— каже,— борзо[3] повернувся?

Цісар лише подивився на нього, а потім каже:

— Коли ж так, то будеш у мене за першого посланця, і буду тобі платити на рік, що сам схочеш.

От і став Бідолашко у цісаря на службу, а цісар його так полюбив, що без нього, бувало, й обідати не сяде.

А інші двораки[4] за це озлилися на нього та й ну його чорнити перед цісарем, оббріхували де лиш могли. Це дуже боліло Бідолашкові, бо він був добрий хлопець. І став він думати, що б то йому таке зробити, аби царські слуги з ним не ворогували.

"Якби я мав багато грошей,— думає він собі,— то я б уже знав що робити: я б доти обсипав усіх двораків грішми, аж доки б вони не перестали на мене злитися та перед цісарем мене оббріхувати. Аж тут прийшла йому на гадку бабусина паличка, і він лише ждав ночі, аби з нею у цісарський город піти, бо чутка ходила, що старий цісар, теперішнього цісаря тато, мав там закопати дуже великий скарб. От і зібрався він уночі, взяв з собою паличку, ліхтар, лопату, мішок та й пішов у город. Тут недовго він і шукав, бо паличка штрикнула під одну яблуню три рази в землю, він став копати, викопав великий котел із золотими червінцями, набрав їх у мішок, скільки лиш міг донести, решту закопав так, як було, та й пішов у свою кімнатку.

Якби Бідолашко розумний був, то грошики сховав би та й нічого нікому не казав. Але ні: він став усіх двораків грішми обсипати, сто разів щедріше, ніж сам цісар, а двораки зразу до цісаря: "Найясніший пане,— кажуть,— Бідолашко, мабуть, ваш скарб обкрадав, бо звідки він мав би стільки грошей, аби нас усіх так щедро обдаровувати? — Цісар зразу їм повірив та й кличе Бідолашка до себе:

— Звідки в тебе стільки грошей?

Бідолашко став крутити, але цісар так його притиснув, що він, нарешті, мусив признатися і за паличку, і за скарб, а згодом і за черевики. Тоді цісар наказав усе це у нього відібрати: і паличку, і черевики, і гроші, наказав усе замкнути в свою скарбницю, а Бідолашка прогнав ще біднішого, ніж той до нього прийшов.

Іде Бідолашко, йде, аж зайшов у дуже великий ліс. Дивиться він — аж тут стоять над річкою дві груші, а на них такі уже гарні та великі грушки, яких він ще зроду не бачив. "Та це ж добре,— думає він собі" — буду мати зараз що поснідати". Пішов до крайньої груші, нарвав собі грушок, наївся добре та й пішов до річки води напиться. Схилився він до води — аж бачить, а в нього вирости такі вуха, як у якогось старого віслиюка, та ще до того такий величезний ніс, як у індики. "Так мені й треба,— думає він собі,— бо я й справді заслужив собі вісячі вуха. Але хай хоч раз і з другої груші грушок наїмся, а тоді піду до річки та й утоплюся".

Наївся він і з другої груші грушок та й приходить до води — аж дивиться — пропали вже віслюкові вуха й індиків ніс, а він аж підскаочив з радощів! "Еге,— каже собі,— тепер я вже знаю, що робити!" Нарвав в одну тайстру[5] з одної груші грушок, а в другу — з другої та й вернувся назад у те місто, де цісар мешкав. Тут зайшов він до одного знайомого чоловіка, переодягся, як простий хлоп[6], намастив собі лице, приліпив великі вуса, насунув кучму[7] на голову, насипав у кошіль перших грушок та й пішов у цісарський двір.

Цісар як уздрів такі прекрасні грушки, так не міг їм надивуватися, заплатив Бідолашкові щедро, а сам скликав усіх своїх синів та й доцьок, аби їх такою новиною обдарувати, бо у ту пору навіть і в його садах не було ще зрілих грушок та ще таких гарних. Тоді стали всі тих грушечок куштувати, цісар найперший, аж тут — глип-глип одне на одного та в крик: "А вам, тату, що за вуха вирости?!", "А тобі, жінко, який оце ніс повис?!", "А в тебе, доню, які оце вуха, та ще до того й ніс?!", "А ви, слуги, чого витріщили очі?!"

— Зараз мені докторів з цілого міста скликати!

"Ох мої вуха!", "Ох мій ніс!", "Як я завтра стану перед військом на муштру?!", "А як я завтра гулятиму на балу?!"

Доки усі так охали та ахали, і доктори позбігались, а Бідолашко побіг швидко в місто, купив собі за ті гроші, що за грушки дістав, докторське убрання, пішов на свою квартиру, перебрався на доктора, набрав собі повні кишені тих других грушок та й пішов до цісаря, нібито він доктор, що лише тепер з другого краю приїхав.

А цісар каже до нього:

— Рятуй, чоловіче, ради бога, бо оці дурні, оці другі доктори, лиш очі повитріщали, як цапи, а нічого не розуміють.

— Спробуємо,— каже Бідолашко; узяв одну грушку та й дав наймолодшому принцові покуштувати, а цей як покуштував, так у нього вуха й ніс зробилися такі, як і були. А цісар каже до нього:

— Ходім зі мною, чоловіче, у мою скарбницю і вибери собі, що сам злюбиш, лише вирятуй мене і мою родину від такого сорому!

Взяв цісар Бідолашка за руку і повів його у ту комору, де всі його скарби стояли.

Але Бідолашко нічого не взяв, а лиш свою паличку і свої черевики на ноги, тоді каже до цісаря:

— Ви мене не пізнаєте, пресвітлий пане, але я той самий Бідолашко, що у вас за посланця служив і котрого ви без суду, без права прогнали. Бо я вашого скарбу не крав, а викопав його собі у вашім городі, а при тім скарбі був оцей лист вашого покійного отця, а в тім листі стоїть, що той скарб належатиме тому, хто його знайде.

Це сказавши, обкрутився Бідолашко на своєму черевикові і загадав собі, аби миттю у своїм селі опинитися. Понесли його черевики у рідне село, а цісар лишився з довгими вухами та з індичим носом.

Пояснення

[1] Цісар — так на Буковині називали австрійського царя.

[2] На млі ока — за миг оком, тобто за мить.

[3] Борзо — швидко.

[4] Двораки — тобто цареві слуги та прислужники.

[5] Тайстра — торба, сумка.

[6] Хлоп — так раніше на Буковині зневажливо називали селянина.

[7] Кучма — шапка; кучмою також звуть довге волосся на голові.